

ӨНДІРІСТІК КООПЕРАТИВТЕР АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ КӘСІПКЕРЛІК ҚЫЗМЕТ НЫСАНЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Өндірістік кооперативтер шаруашылық жүргізудің басқа да ірі нысандарына қарағанда көптеген артықшылықтарға ие және көбінесе ауыл тұрғындарының мүдделеріне және ауыл шаруашылығының табиғи-экономикалық ерекшеліктеріне жауап береді. Ауылшаруашылық өндірістік кооперативтер әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешеді-ауыл және қала халқын азық – түлікпен қамтамасыз етеді, жаңа жұмыс орындарын ұйымдастырады, жұмыссыздық деңгейін төмендетеді, бірақ ең бастысы – ауылдық өмір салтын қолдайды және өзгертеді және аумақтардың "тұтастығын" сақтайды.

Түйін сөздер: өндірістік кооператив, агроөнеркәсіптік кешен, мемлекет, өнім, өткізу.

Қазіргі заманғы әлемдік тәжірибе, сондай-ақ отандық тәжірибе ауыл шаруашылығының үдемелі дамуы шағын және орта бизнестің дамуымен және олардың кооперациясының басымдығымен елеулі дәрежеде айқындалатынын куәландырады. Кәсіпкерлік пен ауыл шаруашылығы кооперациясы жүйесін дамыту - әлеуметтік, саяси және экономикалық маңызы бар мәселе [1, 2].

Аграрлық сектордың неғұрлым жоғары даму деңгейіне шығуы кәсіпкерліктің тиімді нысандарын және ауыл тауар өндірушілерінің өнімді сақтау, өңдеу, өткізу және т. б. жүйелері кәсіпорындарымен кооперация модельдерін кеңінен қолдануды көздейді.

Қазақстан Республикасы АӨК-сінің проблемалық мәселелерінің бірі өндірістің ұсақ тауарлы сипаты болып табылады, бұл ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің жалпы көлеміндегі шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының жоғары үлесімен, ауыл шаруашылығы құралымдарының жалпы санымен, олардың жер телімдерін төмендету үрдісімен расталады. Көптеген ұсақ шаруашылықтарға кепілдік мүліктің болмауына байланысты субсидиялау, жеңілдікті кредит беру және т. б. түріндегі мемлекеттік қолдау шаралары қолжетімсіз.

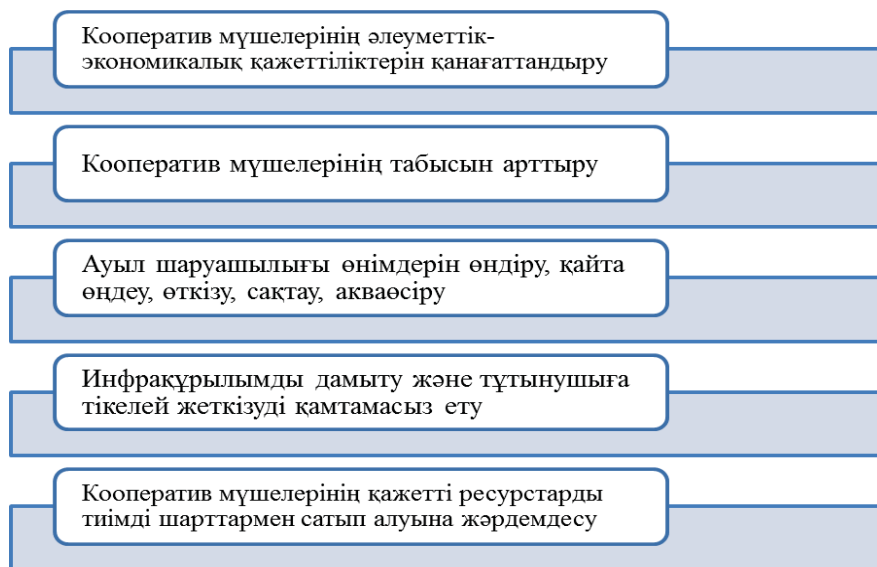
Шағын және орта кәсіпкерлік субъектілері кірістерінің төмен деңгейі ауылда бизнесті дамыту үшін бастапқы капиталды қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. АӨК-нің жоғарыда аталған проблемалары өз мүдделерін қорғау, өндірісті бірлесіп ұйымдастыру, өндірілген өнімді өткізу, оны бастапқы қайта өңдеу, өндірістің негізгі құралдарымен қамтамасыз ету, ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілерге техникалық қызмет көрсету және т. б. мақсатында Шағын және орта бизнесті дамыту және оларды ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктіру қажеттілігін негіздейді [3, 4, 5].

Қайта өңдеу және сауда-өткізу кәсіпорындарымен үйлестіру қатынастарымен байланысы жоқ ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер өз өнімдерін тиімді сата алмайды, түрлі делдалдарды ұстауға мәжбүр болады. Республиканың агроөнеркәсіптік кешеніндегі істер жағдайын талдау қазіргі кезеңде АӨК салаларының ешқайсысы экономикалық дағдарыстан жалғыз өзі шыға алмайтынын көрсетеді. Осыған байланысты агроөнеркәсіптік кешен кәсіпорындарының қызметін жандандырудың маңызды шарты экономиканы тұрақтандырудың маңызды факторы ретінде олардың күш-жігерін ынтымақтастық негізінде біріктіру болуы мүмкін.

Шағын шаруашылық нысандарын ауыл шаруашылығы кооперативтеріне біріктірудің негізгі артықшылықтары:

- кооператив мүшелері ауылшаруашылық қызмет көрсету кооперативіне кірген кезде (сату, қайта өңдеу, жабдықтау және т. б.) өздерінің заңды және экономикалық тәуелсіздігін сақтайды, яғни олар жердің, техниканың және басқа мүліктің иелері болып қала береді;
- ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер өндірген өнімді тұрақты өткізудің кепілділігі (делдалдарсыз тікелей қайта өңдеу зауытына немесе нарыққа);
- ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің шикізатты өңдеуге дейін немесе дайын өнімді нарыққа дейін тасымалдауға, жеткізуге арналған шығындарын қысқарту;

- кооператив мүшелері үшін ішкі тарифтерді пайдалану есебінен механикаландырылған қызметтерге шаруа қожалықтарының шығындарын қысқарту, бұл бөгде (делдалдық) ұйымдардың құнынан төмен;
- кооператив мүшелерінің мүдделерін қорғау және өндірістік, ұйымдастырушылық және экономикалық міндеттерді талқылау және шешімдер қабылдау кезінде кооператив құрылтайшыларының жалпы жиналысында дауыс беру құқығының болуы;
- кооператив мамандарынан ақпараттық-консультациялық көмекті тегін алу мүмкіндігі;
- тұрақты жұмыспен (тұрақты және қосымша жұмыспен) қамтамасыз ету.

Сурет 1. Ауыл шаруашылығы кооперациясының негізгі мақсаттары

Ауыл шаруашылығы кооперациясының негізгі қағидаттары:

- ауыл шаруашылығы кооперативіне кіру және одан шығу еріктілігі, осы Заңның және ауыл шаруашылығы кооперативі жарғысының талаптарына сәйкес келетін кез келген адамдар үшін кіру мүмкіндігі;
- кооператив мүшелерінің тең құқығына негізделген басқарудың демократиялылығы: кооперативтің қауымдасқан мүшелерін қоспағанда, мүліктік (пайлық) жарналардың мөлшері мен санына қарамастан "бір мүше-бір дауыс" ;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің басқару органдарын оның мүшелерінің жалпы жиналысына сайлау және олардың есеп беруі;
- ауыл шаруашылығы кооперативтері қызметінің дербестігі мен тәуелсіздігі;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің өз мүшелеріне олардың өзіндік құны бойынша тауарларды (жұмыстарды, қызметтерді) өткізуі;
- өзара көмек және кооператив мүшелері үшін экономикалық пайданы қамтамасыз ету;
- ауыл шаруашылығы кооперативінің, ауыл шаруашылығы кооперативтері қауымдастығының (одағының) қызметі туралы ақпараттың барлық мүшелері үшін қолжетімділігі.

ҚР Ауыл шаруашылығы кооперациясын дамытудың нормативтік-құқықтық базасы. Ауыл шаруашылығы кооперативтерін мемлекеттік қолдау шаралары.

2016 жылғы 1 қаңтардан бастап 2015 жылғы 29 қазанда ҚР Парламенті Мәжілісімен қабылданған "Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" ҚР жаңа Заңы қолданысқа енгізілді. Осы Заңға сәйкес бұрын қолданыста болған "ҚР-дағы селолық тұтыну кооперациясы туралы", "Су пайдаланушылардың селолық тұтыну кооперативі туралы", "Ауыл шаруашылығы серіктестіктері және олардың қауымдастықтары (одақтары) туралы" ҚР заңдарының күші жойылды деп танылады, тиісінше ауыл шаруашылығы кооперациясының осы түрлері ҚР заңнамасына сәйкес қайта ұйымдастыру немесе тарату рәсімінен өтуге міндетті.

"Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" ҚР Жаңа Заңына сәйкес ауыл шаруашылығы кооперативі ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндіруде, қайта өңдеуде, өткізуде, сақтауда, өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтауда, кредит беруде әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында бірлескен өндірістік және (немесе) өзге де шаруашылық қызметті жүзеге асыру үшін

жеке және (немесе) заңды тұлғаларды ерікті түрде біріктіру арқылы мүшелік негізінде құрылатын заңды тұлға болып табылады., кооператив мүшелерін, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелерін сумен қамтамасыз ету немесе басқа да сервистік қызмет көрсету.

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің әртүрлі нысандарын құру және олардың жұмыс істеу тетігі

Ауыл шаруашылығы кооперативтері қызметінің негізгі түрлері ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндіру, қайта өңдеу, өткізу, сақтау, өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтау және кооператив мүшелеріне, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелеріне сервистік қызмет көрсетудің басқа да түрлері болып табылады. Ауыл шаруашылығы кооперативі қызметтің бір және (немесе) бірнеше түрімен айналысуға құқылы, бұл оның жарғысында көрсетіледі [6, 7].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін өндіру жөніндегі қызметі Ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілердің шаруашылық жүргізудің шағын нысандарының ерекшеліктеріне қарай, жерді өңдеу, мал шаруашылығы өнімін өндіру бойынша немесе ауыл шаруашылығы өнімін өндірумен байланысты және кооператив мүшелерінің жеке еңбегімен қатысуына және "ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы" Қазақстан Республикасының Заңында белгіленген мөлшерде және тәртіппен олардың мүліктік пай жарналарын біріктіруіне негізделген өзге де қызметті орындау үшін бірлескен қызметіне бағытталған.»

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдеу жөніндегі қызметі Ауыл шаруашылығы шикізатын бастапқы немесе терең қайта өңдеумен және кейіннен оны көтерме және (немесе) бөлшек сауда жүйесі арқылы өткізумен, сондай-ақ кооперативтің қауымдасқан мүшелерінің сауда жүйесін (олар болған кезде) пайдалану арқылы байланысты кооперацияның бірлескен объектілерін (кооперативтік қайта өңдеу цехын, қайта өңдеу зауытын және т.б.) ұйымдастыруға бағытталған [8].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің кооператив мүшелері және (немесе) ауыл шаруашылығы кооперативінің өзі тікелей өндіретін ауыл шаруашылығы өнімін өткізу жөніндегі қызметі кооператив мүшелерінің және басқа да тұтынушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған. Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің ауыл шаруашылығы өнімін өткізу жөніндегі қызметіне сондай-ақ шикізатты жас және (немесе) қайта өңделген түрде жинау, дайындау, сақтау, сұрыптау, кептіру, өткізу, сондай-ақ маркетингтік қызметтер және кооператив мүшелері және (немесе) ауыл шаруашылығы кооперативінің өзі өндіретін ауыл шаруашылығы өнімін тасымалдау қызметтері жатады.

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен жабдықтау жөніндегі қызметі кооператив мүшелерін өндірістік процесте қажетті өндіріс құралдарымен және материалдық-техникалық ресурстармен: жанар-жағармай материалдарымен, тұқымдармен, тыңайтқыштармен, гербицидтермен, пестицидтермен (ұлы химикаттармен), ветеринариялық препараттармен, жемшөппен, ауыл шаруашылығы техникасымен және технологиялық жабдықпен, қосалқы бөлшектермен қамтамасыз етуге бағытталған, ауыл шаруашылығы өндірісіне арналған Құрылыс және басқа да ілеспе материалдар [9].

Ауыл шаруашылығы кооперативтерінің сервистік қызмет көрсету жөніндегі қызметі кооператив мүшелеріне ауыл шаруашылығы өнімін, акваөсіру (балық өсіру шаруашылығы) өнімін өндірумен, қайта өңдеумен және өткізумен, сондай-ақ олардың әртүрлі салалардағы (материалдық-техникалық, агрохимиялық, Көліктік қызмет көрсетумен, кредиттеумен, сумен қамтамасыз етумен, электрмен жабдықтаумен, техниканы жөндеумен және қызмет көрсетумен, телефондандырумен, асыл тұқымдық және селекциялық қызметпен, ветеринариялық қызмет көрсетумен) қажеттіліктерін қанағаттандырумен байланысты қызметтер көрсетуге бағытталған, шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығындағы, орман өсірудегі, бухгалтерлік есеп пен аудиттегі, консультациялық қызмет көрсетудегі және басқа да салалардағы) [10].

Ауыл шаруашылығы кооперативін құру процесі. Ауыл шаруашылығы кооперативі Құрылтай жиналысының шешімі бойынша құрылады және кемінде үш құрылтайшының шешімі бойынша құрылады.

Құрылтай жиналысында құрылтайшылар ауыл шаруашылығы кооперативін құру туралы шешім қабылдайды, оның жарғысын, кооператив құрылтайшыларының тізімін бекітеді, ауыл шаруашылығы кооперативінің құжаттарына мемлекеттік тіркеу үшін қол қоюға және оларды ұсынуға, мүлікті, оның ішінде мүлік (пай) жарнасы ретінде кооператив құрылтайшылары енгізетін мүліктік және заттық құқықтарды белгіленген тәртіппен ақшалай бағалауды жүргізуге уәкілеттік берілген адамдарды сайлайды, ауыл шаруашылығы кооперативінің фирмалық атауын және

орналасқан жерін, қызмет, ауыл шаруашылығы кооперативін басқару органдары сайлайды және ауыл шаруашылығы кооперативін құруға және оның қызметін бастауға қатысты басқа да мәселелерді шешеді.

Кооперативтерді ұйымдастыру кезең-кезеңімен жүргізіледі. Кооперативтік құралымды құру туралы шешімді ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер кооператив мүшелері ретінде қабылдайды.

Бірінші кезеңде кооперативті қалыптастыруды ұйымдастыру, қандай да бір қызметтерді алу үшін ауыл шаруашылығы кооперативіне бірігуге дайын тауар өндірушілердің бастамашыл тобын айқындау, ал кейіннен оларға ақпарат беру және кооперацияның негізгі қағидаттарын оқыту қажеттілігі негізделеді:

- заңнамалық актілер, қаулылар және басқа да нормативтік-құқықтық құжаттар, кооперативтерді ұйымдастыру бойынша ғылыми ұсынымдар зерделенеді;

- кооперативті қалыптастыру моделі қарастырылады; экономикалық тиімділік есептеулеріне сәйкес оның оңтайлы моделі таңдалады, оны ұйымдастыру және қатысушылар құрамы туралы шешімдер қабылданады.

- ұйымдастыру жобасы және кооператив қызметін реттейтін нормативтік құжаттар әзірленуде.

Екінші кезеңде кооператив құрылтайшыларының жалпы жиналысы өткізіледі, онда кооперативтің мақсаты мен міндеттері айқындалады, басқару органдары сайланады, мүшелерінің тізімі, кооператив жарғысы бекітіледі, құрылтай шартына қол қойылады. Алдын ала есептеу негізінде кооперативтің әрбір құрылымдық учаскесі бойынша ауыл шаруашылығы өнімін өндіру мен қайта өңдеудің әлеуетті көлемдері анықталады, өткізу нарықтары, тұтынушылар, олардың экономикалық жағдайы, мөлшері мен қаржыландыру көздері айқындалады, яғни. кооперативтің өндірістік және шаруашылық қызметінің техникалық-экономикалық негіздемесі бар бизнес-жоспары әзірленуде. Кооперативтің негізгі бөлімшелері, олардың құрамы мен функциялары айқындалады.

Үшінші кезеңде кооперативті аудандық әділет бөлімінде мемлекеттік тіркеу жүргізіледі, пай жарналарының (кіру, қосымша, мүлктік) мөлшері, түрлері, пай және резервтік қорларды пайдалану белгіленеді, кооператив мүлкін қалыптастыру көздері, кооператив мүшелерінің пай жарналарын енгізу тәртібі, кооператив мүшелерінің оның қызметіне қатысу шарттары, кооператив табысын бөлу, ауыл шаруашылығы кооперативінің шығындарын жабу, қайта ұйымдастыру және тарату белгіленеді.

Кооперативті мемлекеттік тіркеу рәсімінен өту үшін аудандық әділет бөліміне кооперативті мемлекеттік тіркеу туралы өтініш беріледі, оған құрылтай құжаттары, жалпы жиналыстың хаттамасы қоса беріледі.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТ ТІЗІМІ

1. Азимова Н. В. Модель оптимизации системы сбыта в потребительском кооперативе / Н. В. Азимова // АПК: экономика, управление, 2018, N № 7.-С.41-47
2. Айтаханов Қ. Мал шаруашылығының келешегі кооперацияда / Қ. Айтаханов // Егемен Қазақстан, 2018,N 20 сәуір.-С.4
3. Байәділ Б. Ауылдық кооперативтерге серпіліс керек / Б. Байәділ // Egemen Qazaqstan, 2018. т.2 тамыз.-С.1, 7
4. Баймұханов Т. Ауыл шаруашылығына жаңа технологияларды енгізу жолдары/ Т.Баймұханов // QAZAQ, 2019,N 28 маусым.-С.4-5, 14-15
5. Дядичко Е. В. Совершенствование механизма грантовой поддержки сельскохозяйственных потребительских кооперативов / Е. В. Дядичко // АПК: экономика, управление, 2018,N № 2.-С.82-89
6. Методический подход к оценке эффективности работы сельскохозяйственных потребительских кооперативов/Т. А. Дозорова [и др.] // АПК: экономика, управление, 2019,N № 3. -С.17-27
7. Раевский П. В. Будущее - за кооперацией/П. В. Раевский // Картофель и овощи, 2019,N №
8. Роль инфраструктуры государственной поддержки в развитии малого сельского предпринимательства Алтайского края / Г. М. Гриценко, [и др.] // АПК: экономика, управление, 2018,N № 11.-С.58-67
9. Шарипов А. К. Финансовая поддержка сельскохозяйственных кооперативов в Республике Казахстан/А. К. Шарипов, Н. Т. Сартанова, М. Б. Сейсекенова // Проблемы агрорынка, 2019, N № 3. -С.159-163
10. Янбых Р. Г. Классификация кооперативов и развитие сельскохозяйственной кооперации/ Р. Г. Янбых, В. А. Сарайкин // АПК: экономика, управление, 2018, N № 7.-С.13-22

РЕЗЮМЕ

Производственные кооперативы имеют много преимуществ перед другими крупными формами хозяйствования и часто отвечают интересам сельского населения и природно-экономическим особенностям сельского хозяйства. Сельскохозяйственные производственные кооперативы решают социально-экономические задачи – обеспечивают продовольствием сельское и городское население, организуют новые рабочие места, снижают уровень безработицы, но самое главное – поддерживают и изменяют сельский образ жизни и сохраняют "целостность" территорий.

RESUME

Production cooperatives have many advantages over other large forms of management and often meet the interests of the rural population and the natural and economic characteristics of agriculture. Agricultural production cooperatives solve socio-economic problems – provide food to rural and urban populations, organize new jobs, reduce unemployment, but most importantly-support and change the rural way of life and preserve the "integrity" of the territories.

УДК 338.436.33

Тағаев А.О., магистр

Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана, г. Уральск

РАЗРАБОТКА ПРИЛОЖЕНИЙ ДЛЯ СИСТЕМЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

В данной статье исследованы современные технологии и были применены на разработке приложения для «дистанционного обучения». Развитие науки, технологии, а также развитие рынка труда в Казахстане показало, что необходимо иметь хорошие знания. В особенности на сегодняшний день, когда все учебные заведения были вынуждены перейти на дистанционное обучение, из-за пандемии. Анализируя развитие технологий необходимо отметить, всё большее значение приобретает обучаться дистанционно, что стало существенным стимулом развития технологий в дистанционные обучения. При этом возникли минусы, так и плюсы в данной модели обучения. В настоящее время вопросы как оптимизировать систему дистанционного обучения мало освещена в практических разработках, что определяет необходимость проведения исследований в области данной модели обучения. Следовательно, тема статьи является актуальной на сегодняшний день.

Ключевые слова: *мобильное приложения, Mysql, SQL, СУБД, AndroidStudio, IntelliJIDEA.*

Новизна определяется тем, что в представленной работе будет проводиться анализ существующих проблемы в структуре работы дистанционного обучения и предложена пути решения с помощью современных технологий.

Дистанционное обучение (ДО) — взаимодействие учителя и учащихся между собой на расстоянии, отражающее все присущие учебному процессу компоненты (цели, содержание, методы, организационные формы, средства обучения) и реализуемое специфичными средствами Интернет-технологий или другими средствами, предусматривающими интерактивность. [1]

В данной работе для разработки приложения были изучены структура работы дистанционного обучения и были выявлены следующие свойства разрабатываемого приложения.

Жизненный цикл каждого приложения начинается с момента решения создания продукта и до его полного эксплуатации [2]. Проектирования в жизненном цикле описывает структуру того как работает приложение, который является одним из первых шагов в разработке.